

Недавно изашла књига *Страховлада*, коју је написао др Војин Димитријевић, професор Правног факултета у Београду, садржи релативно опширан увод о „владању и застрашивању“, па се потом дели на први део о „уgroжавању основних људских права“ и други део о „терору“. Она представља политичку студију, ако претпоставимо да наука о политици синтетизује скоро сва знања која се односе на државу и на сваковрсне делатности људи у вези са овом организацијом. Али ако одговарајуће науке схватимо уже, онда ће књига *Страховлада* бити и политичка студија и уставноправни, међународно-правни, социјално-психолошки, културно-историјски и управно-научни рад који залази и у неке друге области, а код кога се изражава ауторова преокупација која одговара поднаслову књиге да сачини „оглед о људским правима и државном терору“. Сам аутор истиче у предговору да је описивање терора који спроводе поседници власти до сада било доста занемарено у литератури и да се у раду оваког обима владање путем изазивања страха и стрепње може посматрати само као политичко средство. Жељу да опише терор који спроводе поседници власти, каже, добио је док је, пишући своју ранију књигу о тероризму, стекао утисак да је тај државни терор знатно опаснији.

Професор Димитријевић жели да истражи заједничке особине савремених и прошлих страховлада, али је свестан ризика да неће увек моћи да узме у обзир све конкретне околности и узроке. Ипак он са много храбрости полази у анатомско изучавање страховладе као море која је притискала и можда притиска стотине милиона људи. Рекох, требало је храбрости, јер се већ и из оне „библиографије одабраних дела“, коју аутор даје на крају књиге, види да има врло мало објављених студија у којима се о владавини помоћу страха врше таква општавања којима Димитријевић тежи.

Књига почиње уводом о „владању и застрашивању“ и ту, приликом полагања у густу прашину познатих, а још више скриваних и непознатих чињеница о страховлади, аутору су у први мах помогла извесна објашњења из лепе књижевности. Тамо видовитост таквих књижевника какви су били Орвел, Замјатин, Хаксли, или Џек Лондон, Кафка, Рихтер и други, директно или само наговештајем осветљава путеве ка разумевању како зла у политичком човеку и у системима које ствара за себе и друге људе, тако и ка разумевању човековог страха, зебње и граница издржљивости. Ту је у уводном делу аутор доста пажње посветио застрашивању, па је говорио о власти, принуди, систему застрашивања, ефикасности претње и сагласности са вишим и општим вредностима.

Приликом писања оног дела књиге који се односи на „уgroжавање основних људских права“, аутору је донекле ишло на руку и његово образовање као правника и зналца међународног права које му је послужило за издавање и дефинисање основних људских права, о којима говоре поједини акти Организације уједињених нација. Посебну пажњу аутор је обратио: праву на живот, забрани тортуре, недопу-

ствости ропства и кметства, законитости у кривичном праву, праву на личност, тако да човек мора бити носилац основних права и обавеза, а уз које иду слобода савести и мишљења и искључивање могућности постојања дужничког затвора. Поједини одсеци у овом делу књиге испуњени су бројним примерима из разних земаља, тако да је излагање учињено конкретним и уверљивим, без обзира што се није тежило обухватном и продубљеном приказивању страховладе у некој појединачној држави.

Прелазећи у другом делу свога рада на детаљну анализу појма „терор“, Војин Димитријевић испољава правничку тежњу за прецизним дефинисањем појмова, али каже да ће за даља објашњења упрошћено назвати терором извесну врсту коришћења страха ради владања. Неодређеност и неизвесност су битне одлике терора. Понегде кривична дела нису ни описана у закону, а понегде јесу, али се власт не држи закона и не постоје гаранције за непристрасно одређивање кривице.

У овом делу књиге писац такође испољава импозантно познавање ситуације у многим, чак и малим државама са разних континената. Он располаже и пречишћеном сликом о сврси и смислу разних државних институција, као што су држава, право, војска, полиција, казна, пасоши и друго. Ја сам већ споменуо његово познавање лепе књижевности, а додаћу још и лакоћу са којом он кроз историју води читаоца од Плутархових дана и сиракушког тиранина Дионисија, па преко шпанске инквизиције, француске револуције, Стаљинових мера, активности Хитлера, Мусолинија, иранског шаха, Иди Амина и других тамнијих и светлијих историјских поглавља, тачака и тачкица. Наравно, сва та питања не могу увек добити чврсту потпору у научним доказима јер они који су вршили терор могу доста лако да оспоравају сваку тврдњу или да дају друге нетачне информације, па остаје људском духу са његовом тежњом ка истини и његовим осећањем правичности да оцени шта је тачно. Ауторове оцене и подлога коју даје за читаочево оцене, ипак су веома уверљиви. Пошто је тако говорио о субјектима терора, писац прелази на опис жртава терора.

Он приказује две врсте терора: једно је геноцидни терор или терор уништења, друго је владање страхом. Аутор напомиње да је за такво владање потребно мењати критеријуме за избор жртава, како грађани не би довољно упознали ове критеријуме и тако се ослободили страха. Ту су избор чињеница и ауторова анализа механизма страха још суптилнији него код датог описа геноцидног терора који почиње убијањем политичара, уметника, научника и истакнутих људи.

Страх је, према изјави самог аутора, средина тема терора. Прави се разлика између страха од стварне опасности (*Furcht, fear*) и неодређене стрепње (*Angst, anxiety*) пред непознатом опасношћу коју терор такође често изазива. Прелази између те две врсте страха нису нагли. Писац је извршио градијацију терора тако да после нетерорских поредака долази рационални терор и, потом, ирационални терор код кога је застрашивање само себи сврха. Аутор на крају књиге говори о такозваној „грађанској држави националне безбедности“ и о „стаљинистичком терорском систему“. То су две тако рећи заокружене теме, после којих се још само помиње терор у међународним размерама за који писац каже да се користи као начин контроле над формалним или стварним странцима.

Димитријевићева књига о страховлади је прилог људској тежњи за праведношћу и човечношћу. Она је поучна у више погледа. Неке ствари су разјашњене и истеране на чистину и то пре свега владавина помоћу страха и њена супротност људским правима. Ту као примери релативно разрешених проблема долазе и питања: слобода савести и мишљења, тоталитаризма, апатрида и избеглица, провокације као метода, затим суптилних и грубљих метода полиције (међу које спада притварање и задржавање без суђења, или подржавање опозиције од стране полиције ради лакше контроле), па није заобиђен ни фамозни „кетман“ (описан као уметност иступања што супротнијег дубоком уверењу). Такорећи у свим излагањима, иако су поткрепљивана чињеницама

из разних извора, осећа се аутентичност ауторовог израза и филтер сопствених размишљања кроз који пролазе бројни постојећи описи и оцене и кроз који се стварају исто тако бројни нови описи и закључци.

Књига *Страховлада*, писана је модерним непосредним стилем. Упркос обрађиване теме излагање је лишено патетике. Нема ни китњастог стила иако је рад пун лепих поребења и мисли о људима и њиховим творевинама.

Међутим, као што она достигнућа људског стваралаштва која користе човеку напредују и бивају изложена сталним променама, тако и страховлада није увек иста и нема своје завршне облике злоћудног савршенства. Приближавамо се потпуном упознавању страховладе, а она се трансформише и прилагођава да би и даље збуњивала и мучила човека. Додуше, још увек није потпуно објашњено какав треба да буде политички систем који је најприкладнији за страховладу, а за данашње услове можда ни онај у коме се она тешко развија. Да ли су потребне неке предиспозиције код људи да би прихватили и спроводили државни терор? Да ли смо извукли довољно поуке из тешких тренутака које је наш народ преживео подељен под страховладама за време другог светског рата? итд.

Ипак већина људи, већина од нас, верује у такву будућност у којој људи неће владати изазивањем страха и збње код својих суграђана. То би била будућност где ово застрашујуће наличје напретка не би долазило до изражаја. Па ако се речју и пером може помоћи сузбијању владавине страха у свету, учвршћивању људских права и укидању државног терора тамо где он постоји, тада мислим да је професор Војин Димитријевић овом својом књигом тим тежњама дао прилог не само домаћих него и међународних димензија.

др Михајло Аћимовић